

**BELÇİKA'DA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARININ DEMOGRAFİK
ÖZELLİKLERİNE GÖRE TÜRKÇEYE YÖNELİK TUTUMLARI*****THE ATTITUDES OF TURKISH CHILDREN WHO LIVE IN
BELGIUM TOWARDS TURKISH IN TERMS OF
DEMOGRAPHICAL FEATURES**

*İsmet CEMİLOĞLU**
Ülker ŞEN****

Özet:

Bu araştırmanın amacı, Belçika'da yaşayan Türk çocuklarının demografik özelliklerine göre Türkçe yönelik tutumlarını ortaya koymaktır. Araştırma tarama modelinde desenlenmiştir. Çalışma grubunu, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Belçika'nın Anvers, Gent, Genk, Brüksel bölgelerinde Türkçe ve Türk Kültürü Dersi alan rastgele/seçkisiz örnekleme yoluyla seçilen 11-15 yaş arası 198 Türk çocuğu oluşturmaktadır.

Araştırmada kullanılacak verilere ulaşmak için tarafımızca geliştirilen "Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dillerine Yönelik Tutum Ölçeği" (YDYTÇADYTÖ), "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çalışmada yer alan analizler için SPSS 19.0 paket programı kullanılmıştır. Çalışmada analizler için elde edilen sonuçlar 0.05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda araştırmaya katılan Belçika'daki Türk çocuklarının ana dillerine yönelik tutumlarının (hiç, az, orta, çok ve tam değer aralıklarından) çok düzeyinde olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmaya katılan Belçika'daki Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarının cinsiyete, yaşa, anne eğitim durumuna, baba eğitim durumuna, baba mesleğine, Türkiye'ye gitme sıklığına ve Türkiye'de kalma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi ve Öğretimi, Yurt Dışında Yaşan Türk Çocukları, Ana Diline Yönelik Tutum, Belçika.

* Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında 04/2010-34 kodlu proje olarak desteklenen "Belçika'da Yaşayan Türk Çocuklarının Türkçeye Yönelik Tutumları ve Yazma Becerileri" adlı Doktora Tezinin verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ABD - Ankara iscemil@gazi.edu.tr

*** Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü - Ankara ulker_sen@hotmail.com

Abstract:

This paper aims to find out the attitudes of Turkish children who live in Belgium towards Turkish in terms of demographical features. Research design of this study is scanning model. The participants are 198 Turkish children who took Turkish and Turkish Culture course in 2010-2011 education year in Anvers, Gent, Genk and Brussel regions of Belgium, were chosen randomly and aged between 11-15.

In order to reach data for the study, "Attitude Scale of Turkish Children Who Live Abroad Towards Their Mother Tongues" and "Personal Information Form", which were developed by the researchers, were used. SPSS 19.0 package program was used for analyses. In the study the findings from the analyses were interpreted as significant with 0.05 significance level.

After the research, it has been seen that the attitudes of Turkish Children who live in Belgium towards their mother tongue are high (among the points of none, a little, middle, high and full). Moreover, the attitudes of the Turkish children in Belgium who participated in the study towards Turkish have been revealed not to change significantly in terms of gender, age, mother's educational status, father's educational status, father's job, the frequency of going to Turkey and the length of residence.

Key words: Turkish Education and Teaching, Turkish Children Living Abroad, Attitude Towards Mother Tongue, Belgium.

Giriş

Belçika, 1940'ların başından itibaren ülkedeki işçi açığını gidermek için birçok ülkeden işçi talep etmiş ve işçi talep ettiği ülkeler ile anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmaların ilki 1946 yılında İtalya ile yapılmıştır. İtalya ile imzalanan anlaşmayı 1956'da İspanya; 1957'de Yunanistan; 1964'te Fas ve Türkiye; 1969'da Tunus; 1970'te Cezayir ve Yugoslavya ile imzalanan anlaşmalar takip etmiştir. AB vatandaşı olmayan göçmenler arasında en fazla göçmen nüfusunu Türkler ve Faslılar oluşturmaktadır (Wets, 2006: 93). Çalışmamız kapsamında incelediğimiz Türkiye'den Belçika'ya göç ise 16.07.1964 tarihinde imzalanan "Türkiye ile Belçika Arasında Türk İşçilerinin Belçika'da İstihdamına Dair Anlaşma" çerçevesinde resmen başlamıştır.

Türkiye'den Belçika'ya Türk işçi göçü her ne kadar resmî olarak 1964 yılında Türkiye ile Belçika arasında imzalanan işçi istihdamı anlaşması ile başlatılmış olsa da bu işçi göçünden önce de Türkler "turist pasaportu ile ya da gittikleri diğer Avrupa ülkelerinden geçerek" (Gelekçi ve Köse, 2009: 59) Belçika'da işçi olarak çalışmaktaydılar. Yurt dışına giden işçilerin yurtlarını bırakarak dilini, kültürünü bilmedikleri belki de adını bile ilk defa

duydukları bir ülkeye gitme sebeplerinin başında işsizlik ve işsizliğin getirmiş olduğu ekonomik problemler gelmektedir.

Belçika'ya ilk giden işçilerin tamamı erkeklerden oluşmaktaydı. 1970 yılına kadar da erkek işçi gönderimi devam etmiştir. 1970 yılından sonra kadın işçiler de Belçika'ya gitmeye başlamıştır.

Belçika'ya işçi gönderiminde Almanya örnek alınmıştır. Gönderilenler geçici işçi olarak düşünülmüştür. Yapılan anlaşmada işçiler iki yıllık süre ile gönderilmiştir. Ancak geçen süre içinde özellikle 1970 yılından sonra kabul edilen Aile Birleşimi Yasası ile “geçici işçiler”, “kalıcı işçiler” olmaya başlamıştır.

Günümüzde Belçika'da yaşayan Türklere ilişkin net ve kesin sayısal verilere ulaşmak pek mümkün gibi görünmemektedir. Çünkü her kurum ve kuruluş kendi ihtiyaçlarına göre nüfus verisi toplamaktadır. Ayrıca Belçika makamları nüfus sayımlarını yaparken vatandaşlarının kökenlerine dayalı bir sayım yapmamaktadır. Belçika'nın, çifte vatandaşlık ve vatandaşlığa geçme konusunda diğer Avrupa ülkelerine nazaran daha müsamahakâr davranması ile birlikte Türklerin önemli bir bölümü çifte vatandaşlığa geçmiştir.

Brüksel Başkent Bölgesi Ulusal Kayıt (SPF Intérieur Registre National) verilerine göre 2008 itibarıyla Belçika'da yaşayan ancak Belçika vatandaşlığı bulunmayan Türklerin sayısı 39.532 olarak verilmiştir. Bu veri şu ana kadar taradığımız kaynaklarda en yakın tarihteki güncel bilgi olarak görünmektedir.

Sonuçta 1964 yılında geçici işçi olarak Belçika'da çalışmaya başlayan Türklerin büyük bir bölümü geri dönmemiş yanlarına ailelerini alarak ya da Türkiye'den evlilikler yoluyla aile kurarak buraya yerleşmişlerdir.

1. Belçika'daki Türk Çocukları

Belçika'ya geçici işçi olarak gidenlerin yanlarına ailelerini almalarıyla ya da Belçika'da aile kurmalarıyla birlikte ikinci nesil Türkler oluşmuştur. İkinci nesli temsil eden Türkler gençlerden ve çocuklardan meydana gelmekteydi.

Belçika'ya geçici olarak giden işçilerin kalıcı hâle geleceği ve onların çocuklarının olacağı ve bu çocukların eğitim alması gerektiği hiç hesap edilmemişti. Yurt dışına gönderilen işçilerin çocuklarının eğitim sorunları ancak 1970'lerde fark edilebilmiştir. İkinci kuşak olarak nitelendirilen bu kuşakla başlayan eğitim sorunu gerekli tedbirler alınmadığı için şu anki dördüncü kuşağa kadar sürüp gelmiştir. Belçika'da yaşanan bu durum aslında Avrupa'da işçi gönderilen ülkelerin neredeyse tamamında aynıdır.

Belçika'daki Türk nüfusu genç ağırlıklı bir yapı sergilemektedir. “Valon, Flaman ve Brüksel Bölgelerinde 25 yaş ve altında 54 bin civarında

Türk genci yaşamaktadır. Bunların 19 bini Belçika'nın Fransızca konuşulan güneyinde, 17 bini de Flamanca konuşulan kuzeyinde yaşamaktadır (Öztürk, 2001: 79).” 2000 yılına ait verilere göre de 13'ü özel eğitimde olan 2241 Türk öğrenci, okul öncesi; 500'ü özel eğitimde olan 5893 Türk öğrenci ilköğretim; 292'si özel eğitimde olmak üzere 3704 Türk öğrenci ortaöğretim; 140 Türk öğrenci yükseköğretim eğitimi almaktadır. Fransız ve Flaman Toplumları Eğitim Bakanlıklarından alınan verilere göre 12.114 Türk çocuğu Belçika eğitim sistemine dâhildir (bk. Tablo 1). Tablo 1'e bakıldığında da görüleceği üzere 805 (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim) Türk öğrenci özel eğitim almaktadır. Özel eğitim, öğrenme güçlüğü olan veya zihinsel engelli olarak değerlendirilen çocukların aldıkları eğitimdir. 12.114 öğrenci içinde 805 rakamı hiç de azımsanacak bir rakam değildir. Manço (2002), Belçika genelinde Türk öğrencilerinin aşağı yukarı % 4'ünün özürli okullarına devam ettiğini ve bu oranın Belçikalı özürli gençlerin oranı (% 2) ile karşılaştırıldığında, Türklere özürli oranının iki katı daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Manço, ayrıca, Belçika eğitim sistemine dâhil olan Türk çocuklarına yönelik şu istatistiki bilgileri vermektedir: “Valonya ve Brüksel'de 3000 çocuk anaokullarına, 8000 öğrenci ilkokullara, 7000 genç ortaokul ve liselere, 400 kadar genç de yüksek öğrenime devam etmektedirler. Flaman bölgesinde bu sayılar 4000(okul öncesi), 8000 (ilköğretim), 5000 (ortaöğretim) ve 200 (yükseköğretim)'dür.” (Manço, 2002: 61)

10

Tablo 1: Belçika Öğretim Kademelerinde Türk Öğrencilerin Sayısı (2004-2005 Eğitim-Öğretim Yılı)

Öğretim Kademeleri	Valon Topluluğu		Flaman Topluluğu		Toplam
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
Okul Öncesi	452	412	668	696	2228
Okul Öncesi Özel Eğitim	2	4	2	5	13
İlköğretim	801	908	1883	1801	5393
İlköğretim Özel Eğitim	97	70	198	135	500
Ortaöğretim	901	959	741	811	3412
Ortaöğretim Özel Eğitim	61	28	112	91	292
Yükseköğretim	22	52	32	34	140
Özel Eğitim	35	40	30	31	136
Toplam	2371	2473	3666	3604	12114*

(*) Öğrenci sayıları Belçika vatandaşlığına geçmeyen öğrencileri kapsamaktadır. Ülke vatandaşlığı ya da çifte vatandaşlık alanlarla beraber Belçika'da 2000'i yüksek öğretimde olmak üzere 40.000 civarında Türk öğrenci olduğu düşünülmektedir. Kaynak: DİGM, 2006; ÇSGB, 2007.

2. Belçika'da Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Eğitimi

Belçika Anayasası'na, Belçika'nın imzalamış olduğu uluslararası anlaşmalara ve Türkiye-Belçika arasında imzalanan anlaşmalara uygun

olarak Belçika’da yaşaya Türk çocukları için ana dili ve millî kültür eğitimi “Türkçe ve Türk Kültürü Dersi” adı altında yürütülmektedir. Türkçe ve Türk kültürü dersinin amacı “Türk çocuklarının Türk dilini ve kültürünü tanımaları, benimsemeleri, geliştirmeleri, Atatürk ilke ve inkıpları doğrultusunda millî duygularını pekiştirmeleri ve yaşadıkları ülkeye uyum sağlayarak etkili toplumsal ilişkiler içine girmeleri”dir (MEB, 2009: 2).

Türkçe ve Türk kültürü dersi, “Türkçe, Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi, Atatürkçülük, din kültürü ve ahlak bilgisi, Türk tarihi, Türkiye coğrafyası dersleri ve Türk kültürüne ait konuları” kapsamaktadır. Dersler birinci sınıftan onuncu sınıfa kadardır. Türkçe ve Türk kültürü dersi¹ Belçika Büyükelçiliği bünyesindeki Eğitim Müşavirliğine bağlı olarak verilmektedir. Bu ders 3 şekilde uygulanmaktadır.

1- Okullarda ders dışı olarak (Saat 15:30’dan sonra başlıyor.)

2- Ders içi kültür dersi olarak (Enseignement des Langues et Cultures d’Origine ELCO / Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur OETC, Home Language Instruction HLI)

3- Derneklerde gönüllülük esasına dayalı olarak.

Okullarda TTKD’nin verilmesi için Türk öğrenci velilerinin bunu talep etmesi ve bu talebin yeterli sayıya ulaşması gerekmektedir. Genellikle 10-15 öğrenci velisinin başvurusu yeterli görülmektedir. Bu süreç sonunda eğer okul yönetimi izin verirse T.C. Büyükelçiliği Brüksel Eğitim Müşavirliği tarafından görevlendirilen öğretmenler TTKD’yi vermektedir (Gelekçi, 2010). Okul yönetimi TTKD’nin verilme şeklini ders programı içinde (ELCO/OETC) veya ders programı dışında olmak üzere iki şekilde kendisi tayin etmektedir.

Okulunun ders programına alınmayan Türkçe ve Türk kültürü dersi, günün sonunda (saat 15.30’dan sonra) okulun dersleri tamamlanınca ilgili makamlarca gösterilen bir sınıfta yapılmaktadır. Ders süresi üç ders saatidir. Derslere katılım ve devam gönüllülük esasına dayalıdır. TTKD’ye katılan öğrenciler yapılan sınavlarla değerlendirme sürecinden geçmektedir. Değerlendirmelere dayalı olarak öğrencilere karne verilmektedir. Ancak TTKD’den alınan notların ders geçmede ya da sınıf geçmede bir etkisi bulunmamaktadır.

Fransız okullarında haftalık ders programına alınan ve ders saatleri içinde işlenen TTKD ise ELCO/OETC kapsamında kültür dersi olarak gerçekleştirilmektedir. Fransız Toplum Hükûmeti, Valonya Hükûmeti ve Brüksel-Başkent Bölgesi Fransız Toplum Komisyonu Heyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında imzalanan “Kültür, Eğitim ve Bilimsel

¹ Türkçe ve Türk Kültürü Dersi için TTKD kısaltması kullanılmıştır.

Araştırma Alanında İşbirliği Anlaşması” uyarınca ELCO/OETC verilmektedir. Flaman okullarında ise ELCO/OETC, Foyer Bölgesel Uyum Merkezi² (Regional Integration Centre De Foyer) tarafından organize edilmektedir ve Foyer’in 1981 yılında başlattığı Çok Kültürlük Projesi (Bicultural Educational Projects)’nin bir parçasıdır. “Belçika’daki ilköğretim öğrencilerine Flamanca, Fransızca ve kendi azınlık dillerinde olmak üzere üç dilde konuşma ve okuma yazma becerileri kazandırmaya çalışan Foyer”, (Belet, 2009: 84) 1969 yılında kurulmuştur. Molenbeek’te yer alan bu kuruluş, etnik azınlıkların küresel uyum sorunları ile ilgili olarak yerel (belediye), bölgesel ve uluslararası seviyede etkinlikler gerçekleştirmektedir.

ELCO/OETC’nin temel amacı sadece başarılı öğretim değil, aynı zamanda göçmenlerin “kendi ülkelerine geri döndüklerinde oradaki uyumuna katkıda bulunabilmektir” (Akıncı, 2007). Göçmenlerin ülkelerine geri dönmedikleri görülünce ELCO/OETC geri dönülen ülkeye uyum sağlamayı değil dil ve kültür eğitimiyle kalınan ülkeye uyum sağlamayı amaçlamıştır. ELCO/OETC günümüzde işlerliğini neredeyse kaybetmiş durumdadır. “ELCO almış olduğu bir dizi karara karşın uygulamada kendi içinde ilkeleriyle çelişmektedir ” (CRE, 2001). Çok az sayıda okulda ana dilde kültür dersi olarak verilen bu derslerde dil öğretmekten ziyade Türk kültürü anlatılmakta, aktarılmaktadır. Dersler öğrencilerin kendi sınıflarında, Fransızca-Türkçe ya da Flamanca-Türkçe iki dilde yapılmaktadır. Türk öğretmenler Belçikalı bir öğretmenle birlikte derse girmektedir. Ders süresi iki ders saatidir. Derslere katılım ve devam, gönüllülük esasına dayalıdır. ELCO kapsamındaki bu derslere katılan öğrenciler yapılan sınavlarla değerlendirme sürecinden geçmektedir. Ancak bu dersten alınan notların ders geçmede ya da sınıf geçmede bir etkisi bulunmamaktadır.

Brüksel Eğitim Müşavirliğinden edilen bilgiye göre ELCO projesi ile 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Belçika’da ders veren öğretmen sayısı 22, okul sayısı ise 37’dir

Derneklerde gönüllülük esasına dayalı olarak verilen TTKD çoğunlukla hafta sonları yapılmaktadır. Derneklerde TTKD’nin verilmesi için dernek yöneticilerinin bunu T.C. Büyükelçiliği Brüksel Eğitim Müşavirliğinden talep etmesi gerekmektedir. Talebin uygun görülmesi durumunda T.C. Büyükelçiliği Brüksel Eğitim Müşavirliği tarafından görevlendirilen öğretmenler TTKD’yi vermektedir. Dernek binalarında yapılan TTKD üç ders saatidir. Öğrenci sayısının az olduğu durumlarda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır. Derslere katılım ve devam gönüllülük esasına dayalıdır. TTKD’ye katılan öğrenciler yapılan sınavlarla değerlendirme sürecinden geçmektedir. Değerlendirmelere dayalı olarak

² Foyer hakkında daha geniş bilgi için bk. [www.foyer.be, http://www.dutch.ac.uk/study/packs/english_language/brussels/onderwijs.html](http://www.dutch.ac.uk/study/packs/english_language/brussels/onderwijs.html)

öğrencilere karne verilmektedir. Ancak TTKD'den alınan notların ders geçmede ya da sınıf geçmede bir etkisi bulunmamaktadır.

Görüleceği üzere Belçika'da hiç de azımsanmayacak bir Türk öğrenci kitlesi vardır. Türkçe, yurt dışında yaşayan Türkler için millî bir kimlik, millî kültürünün taşıyıcısı, yeni nesle bırakılacak miras, ikinci dili daha iyi öğrenmenin temeli, yaşadığı topluma uyumunun anahtarı konumundadır. Dolayısıyla yurt dışında yaşayan Türkler için bu denli önemli olan Türkçenin öğretimi de titizlikle yapılmalıdır. Belçika'da Türkçenin öğretimi-egitimi hususunda yukarıda kısmen zikredilen sorunların ortadan kaldırılması sağlanmalıdır.

3. Dile Yönelik Tutum

Dil tutumu konusundaki çalışmalar daha çok sosyolinguistik alanda yapılmakta iken son otuz yılı aşkın bir süredir sosyal bilimlerin diğer alanlarında da bu konuda çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Dil tutumuna ilişkin ilk denilebilecek metodolojik çalışmaları 1970'li yıllarda Agheyisi ve Fishman (1970), Cooper ve Fishman (1974) gerçekleştirmiştir. Yapılan bu çalışmalarda dil tutumlarının birey üzerinde ne tür bir etkiye sahip olabileceği de ortaya konmuştur. Gardner ve Lambert (1959) ise ikinci bir dil öğrenmede motivasyon ve tutumların etkisi konusundaki ilk çalışmayı yapmışlardır.

Dile yönelik tutumların oluşmasında kültürel, bilişsel, duyuşsal, kişisel özelliklerin (Bernat ve Gvozdenko, 2005) yanı sıra aile, kitle iletişim araçları, okul, öğretmen faktörleri de önemli bir role sahiptir.

Başarı, motivasyon, yeterlilik, algı, davranış gibi çeşitli değişkenlerle dil tutumu arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı, yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur (Gardner, 1985; Chambers, 1999; Cross, 1988; Gürel, 1986; Saracaloglu, 2000; Yashima, 2002).

Dil tutumları, eğitim alanında olduğu gibi (Holmes, 1992: 146) aynı zamanda gerek ana dilini gerekse ikinci bir dili öğrenmede de (Starks ve Paltridge, 1996; Fasold, 1984: 348) etki göstermektedir. Öğrenilen dile yönelik tutumlar olumlu yönde ise o dil daha kolay öğrenilmektedir.

Yukarıda ifade edilen bilgiler bir araya getirildiğinde dil tutumlarının bireyin dil öğrenmesinde, akademik başarısında, dil davranışlarında önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yurt dışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi öğrenmeleri, Türkçe dil davranışları sergilemeleri, akademik başarılarının yüksek olması için Türkçeye yönelik olumlu tutum içinde olmaları beklenmektedir.

4. Araştırmanın Amacı

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde bu çalışmanın amacı; “Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının demografik özelliklerine göre Türkçe yönelik tutumlarını ortaya koymaktır.” Bu ana amaç çerçevesinde aşağıda ifade edilen alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Araştırmaya katılan Belçika’daki Türk çocuklarının Türkçeye (ana dili) yönelik tutumları ne düzeydedir?

2. Araştırmaya katılan Belçika’daki Türk çocuklarının Türkçeye (ana dili) yönelik tutumları;

a. Cinsiyete, b.Yaş, c. Anne eğitim durumuna, ç. Baba eğitim durumuna, d. Anne mesleğine, e. Baba mesleğine, f. Evde konuşulan dile g. Türkçe ve Türk kültürü dersine haftalık katılıma, ğ.Türkiye’ye gitme sıklığına, h. Türkiye’de kalma süresine göre farklılaşmakta mıdır?

5. Yöntem

5.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dillerine (Türkçeye) yönelik tutumlarını tespit etmeye yönelik tarama modelinde bir araştırmadır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2008:77).

Bu araştırmada amaçlanan, Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutum düzeylerini belirlemek ve bu düzeyleri demografik değişkenlere göre karşılaştırmaktır.

5.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Anvers, Gent, Genk, Brüksel bölgelerinde Türkçe ve Türk Kültürü Dersi alan rastgele/seçkisiz örnekleme yoluyla seçilen 11-15 yaş arası 198 Türk çocuğu oluşturmaktadır.

5.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak verilere ulaşmak için, Kişisel Bilgi Formu ve Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye (ana diline) yönelik tutumlarını belirlemek için tarafımızca geliştirilen 27 maddelik 4 boyutlu 5’li Likert tipi “Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dillerine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

5.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada ilk olarak *Kolmogorov-Smirnov testi* ile verilerin karşılaştırılan gruplar için normal dağılıma uyup uymadığı incelenmiştir. Veriler normal dağılıma sahip olduğunda iki grubun (örneğin cinsiyet için kız ve erkek) karşılaştırılmasında *Independent Sample t testi* kullanılmıştır. İki'den fazla grubun (örneğin interneti kullanma dilinde Türkçe, Flamanca ve Fransızca) karşılaştırılmasında ise *tek yönlü varyans analizi* (ANOVA) tekniği kullanılmıştır. Grupların karşılaştırılmasına ilişkin testlerde varyans homojenliği varsayımı *Levene testi* ile incelenmiş ve hangi test istatistiğinin dikkate alınacağına karar verilmiştir. Varyans analizinde anlamlı ilişkiler tespit edildiğinde *Scheffe* çoklu karşılaştırma testi ile grupların ikiserli karşılaştırması yapılmıştır.

Gözlem sayısı az olan gruplar için normal dağılım varsayımı sağlanmadığından iki grubun karşılaştırılmasında *Mann-Whitney U testi* kullanılmıştır. İki'den fazla grubun karşılaştırılmasında ise *Kruskal-Wallis H testi* tekniği kullanılmıştır. Sayısal iki değişken arasındaki etkileşimin tespiti için *regresyon analizi* ile yordama durumları incelenmiştir. Ayrıca analiz tablolarında her bir gruba (düzeğe) ait ortalama ve standart sapma (normallik varsayımını sağlamayan testlerde ortalama rank) değerleri de verilmiştir. Çalışmada analizler için elde sonuçlar 0.05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır. Çalışmada yer alan analizler için SPSS 19.0 paket programı kullanılmıştır.

6. Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde, alt problemler çözümlenerek elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

6.1. Birinci Alt Probleme ilişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemini “Araştırmaya katılan Belçika’daki Türk çocuklarının Türkçeye (ana dile) yönelik tutumları ne düzeydedir?” oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan Belçika’daki Türk çocuklarının Türkçeye (ana dili) yönelik tutumlarının hangi düzeyde olduğunu belirlemek için aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır.

Tablo 2: Türkçeye Yönelik Tutumlar İçin Tanımlayıcı İstatistikler

Boyut	N	$\bar{X}$	SS	Min	Maks	Düzye
Genel	198	3.81	.59	2.27	5.00	Çok
Türkçe dersi	198	3.53	.80	1.25	5.00	Çok
Konuşma-Yazma	198	3.43	.84	1.00	5.00	Çok
Dinleme-Okuma	198	3.59	.71	1.75	5.00	Çok

Çalışmada 5'li Likert tipi ölçeklendirme kullanıldığından değer aralıkları 1-1.80 hiç, 1.81-2.60 az, 2.61-3.40 orta, 3.41-4.20 çok ve 4.21-5.00 tam şeklinde olacaktır. Yukarıdaki tablo incelendiğinde, ölçekte yer alan tüm boyutlar için verilen cevapların ortalamasının “çok” düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, araştırmaya katılan Türk çocuklarının Türkçeyi sevdikleri ve Türkçeye yönelik olumlu tutum içinde oldukları şeklinde yorumlanabilir.

6.2. İkinci Alt Probleme ilişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt probleminde “Araştırmaya katılan Belçika'daki Türk çocuklarının Türkçeye (ana dili) yönelik tutumları; a. Cinsiyete, b.Yaşa, c. Anne eğitim durumuna, ç. Baba eğitim durumuna, d. Anne mesleğine, e. Baba mesleğine, f. Evde konuşulan dile g. Türkçe ve Türk kültürü dersine devam süresine, ğ. Türkiye'ye gitme sıklığına, h. Türkiye'de kalma süresine göre farklılaşmakta mıdır?” sorularına cevaplar aranmıştır.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	P
Genel	Kız	105	3.85	0.53	.80	.43
	Erkek	93	3.78	0.65		
Türkçe Dersi	Kız	105	3.63	0.73	1.89	.06
	Erkek	93	3.41	0.87		
Konuşma-Yazma	Kız	105	3.36	0.73	-1.09	.28
	Erkek	93	3.49	0.95		
Dinleme-Okuma	Kız	105	3.59	0.69	.01	.99
	Erkek	93	3.59	0.73		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$t_{(196)}=.80;p>.05$], Türkçe dersi boyutunda [$t_{(196)}=1.89;p>.05$]; konuşma-yazma boyutunda [$t_{(196)}=-1.09;p>.05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$t_{(196)}=.01;p>.05$] tutumlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği söylenebilir. Genel bir ifadeyle Türkçeye yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği yani cinsiyetin Türkçeye yönelik tutumlar üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre İncelenmesi**Tablo 1:** Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması

Boyut	Yaş	N	$\bar{X}$	Ortalama Rank	χ^2	P
Genel	11	90	3.82	100.92	3.88	.42
	12	61	3.73	90.74		
	13	23	3.99	116.54		
	14	5	3.85	113.60		
	15	19	3.79	96.55		
Türkçe Dersi	11	90	3.66	108.94	4.89	.30
	12	61	3.42	91.85		
	13	23	3.50	96.00		
	14	5	3.35	92.80		
	15	19	3.33	85.34		
Konuşma-Yazma	11	90	3.46	100.22	.68	.95
	12	61	3.36	95.84		
	13	23	3.53	106.65		
	14	5	3.45	104.30		
	15	19	3.36	97.92		
Dinleme-Okuma	11	90	3.60	101.32	1.44	.84
	12	61	3.53	96.49		
	13	23	3.69	106.98		
	14	5	3.30	77.20		
	15	19	3.61	97.34		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$\chi^2 = 3.88; p > .05$], Türkçe dersi boyutunda [$\chi^2 = 4.89; p > .05$]; konuşma-yazma boyutunda [$\chi^2 = .68; p > .05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$\chi^2 = 1.44; p > .05$] tutumlarının yaşa göre farklılık göstermediği söylenebilir. Genel bir ifadeyle Türkçeye yönelik tutumlarının yaşa göre farklılık göstermediği yani yaşın Türkçeye yönelik tutumlar üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Boyut	Anne eğitim durumu	N	$\bar{X}$	Ortalama Rank	χ^2	P
Genel	İlkokul	42	3.82	58.10	3.60	.31
	Ortaokul	32	3.73	53.25		
	Lise	36	3.98	67.79		
	Üniversite	10	3.99	67.55		
Türkçe Dersi	İlkokul	42	3.73	63.50	3.71	.29
	Ortaokul	32	3.39	51.61		
	Lise	36	3.76	66.39		
	Üniversite	10	3.50	55.15		
Konuşma-Yazma	İlkokul	42	3.42	60.48	5.38	.15
	Ortaokul	32	3.20	49.97		
	Lise	36	3.65	69.39		
	Üniversite	10	3.43	62.30		
Dinleme-Okuma	İlkokul	42	3.61	60.21	4.06	.26
	Ortaokul	32	3.47	53.14		
	Lise	36	3.63	62.57		
	Üniversite	10	3.94	77.80		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$\chi_3^2 = 3.60; p > .05$], Türkçe dersi boyutunda [$\chi_3^2 = 3.71; p > .05$]; konuşma-yazma boyutunda [$\chi_3^2 = 5.38; p > .05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$\chi_3^2 = 4.06; p > .05$] tutumlarının annesinin eğitim durumuna göre farklılık göstermediği söylenebilir. Genel bir ifadeyle Türkçeye yönelik tutumlarının annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermediği yani annenin eğitim durumunun öğrencinin Türkçeye yönelik tutumları üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi**Tablo 6:** Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Boyut	Baba eğitim durumu	N	$\bar{X}$	Ortalama Rank	χ^2	P
Genel	İlkokul	14	3.92	59.36	4.12	.25
	Ortaokul	34	3.69	46.76		
	Lise	41	3.92	60.96		
	Üniversite	22	3.92	58.89		
Türkçe Dersi	İlkokul	14	3.91	67.50	6.51	.09
	Ortaokul	34	3.30	45.01		
	Lise	41	3.75	59.38		
	Üniversite	22	3.72	59.36		
Konuşma-Yazma	İlkokul	14	3.43	53.36	1.02	.80
	Ortaokul	34	3.32	52.22		
	Lise	41	3.53	59.02		
	Üniversite	22	3.56	57.89		
Dinleme-Okuma	İlkokul	14	3.52	52.39	1.56	.67
	Ortaokul	34	3.52	51.49		
	Lise	41	3.67	58.43		
	Üniversite	22	3.75	60.75		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$\chi^2_3 = 4.12; p > .05$], Türkçe dersi boyutunda [$\chi^2_3 = 6.51; p > .05$]; konuşma-yazma boyutunda [$\chi^2_3 = 1.02; p > .05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$\chi^2_3 = 1.56; p > .05$] tutumlarının babasının eğitim durumuna göre farklılık göstermediği söylenebilir. Genel bir ifadeyle Türkçeye yönelik tutumlarının babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermediği yani babanın eğitim durumunun öğrencinin Türkçeye yönelik tutumları üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Annenin Mesleğine Göre İncelenmesi

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Annelerinin Mesleğine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Anne mesleği	n	$\bar{X}$	SS	t	P
Genel	Ev hanımı	111	3,92	,57	2.47	0.02
	İşçi	52	3,69	,56		
Türkçe Dersi	Ev hanımı	111	3,63	,81	2.02	0.04
	İşçi	52	3,35	,82		
Konuşma-Yazma	Ev hanımı	111	3,48	,89	1.17	0.25
	İşçi	52	3,31	,81		
Dinleme-Okuma	Ev hanımı	111	3,64	,70	1.25	0.21
	İşçi	52	3,49	,61		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta tutumlarının anne mesleğine göre farklılık gösterdiği söylenebilir [$t_{(161)}=2.47;p<0.05$]. Yani annenin mesleğinin Türkçeye yönelik genel tutum alt boyutunda etkili olduğu söylenebilir. Ortalama değerler incelendiğinde annesi ev hanımı olan öğrencilerin genel tutumlarının annesi işçi olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine tablodan öğrencilerin Türkçe dersi tutumlarının anne mesleğine göre farklılık gösterdiği görülmektedir [$t_{(161)}=2.02;p<0.05$]. Yani annenin mesleğinin Türkçe dersi boyutunda etkili olduğu söylenebilir. Ortalama değerler incelendiğinde annesi ev hanımı olan öğrencilerin Türkçe dersi tutumlarının annesi işçi olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan öğrencilerin konuşma-yazma tutumlarının anne mesleğine göre farklılık göstermediği görülmektedir [$t_{(161)}=1.17;p>0.05$]. Benzer şekilde öğrencilerin dinleme-okuma tutumlarının da anne mesleğine göre farklılık göstermediği söylenebilir [$t_{(161)}=1.25;p>0.05$].

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Baba Mesleğine Göre İncelenmesi

Tablo 8: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Baba Mesleğine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Baba mesleği	N	$\bar{X}$	SS	t	P
Genel	İşçi	92	3,78	,58	.18	.86
	Serbest	57	3,76	,62		
Türkçe Dersi	İşçi	92	3,51	,71	-.05	.96
	Serbest	57	3,52	,82		
Konuşma-Yazma	İşçi	92	3,37	,80	.32	.75
	Serbest	57	3,32	,90		
Dinleme-Okuma	İşçi	92	3,52	,68	-.63	.53
	Serbest	57	3,60	,73		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$t_{(147)}=.08;p>.05$], Türkçe dersi boyutunda [$t_{(147)}=-.05;p>.05$]; konuşma-yazma boyutunda [$t_{(147)}=.32;p>.05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$t_{(147)}=-.63;p>.05$] tutumlarının babasının mesleğine göre farklılık göstermediği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle Türkçeye yönelik tutumlarının babanın mesleğine göre farklılık göstermediği yani babanın mesleğinin öğrencinin Türkçeye yönelik tutumları üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Evde Konuşulan Dile Göre İncelenmesi

Tablo 9: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Evde Konuşulan Dile Göre Karşılaştırılması

Boyut	Evde konuşulan dil	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark
Genel	(1)	24	4,05	,62	3.62	.04	(1)-(2) (1)-(3)
	(2)	11	3,74	,57			
	(3)	63	3,86	,60			
Türkçe Dersi	(1)	24	3,60	,83	1.85	.16	-
	(2)	11	3,43	,82			
	(3)	63	3,67	,76			
Konuşma -Yazma	(1)	24	3,78	,83	2.67	.07	-
	(2)	11	3,35	,77			
	(3)	63	3,42	,92			
Dinleme-Okuma	(1)	24	3,83	,74	2.31	.10	-
	(2)	11	3,51	,68			
	(3)	63	3,63	,73			

(1) Sadece Türkçe (2) Türkçe Flamanca (3) Türkçe Fransızca

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta tutumlarının evde konuşulan dile göre farklılık gösterdiği söylenebilir [$F_{(2,195)}=3.62; p<0.05$]. Çoklu karşılaştırma testine göre ikili karşılaştırmalar incelendiğinde sadece Türkçe konuşan öğrencilerle Türkçe-Flamanca konuşan öğrenciler arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde sadece Türkçe konuşan öğrencilerle Türkçe-Fransızca konuşan öğrenciler arasındaki fark da anlamlıdır. Ortalama değerler de incelendiğinde evde konuşulan dil Türkçe olan öğrencilerin genel tutum puanları evde diğer dillerin konuşulduğu öğrencilere göre daha yüksektir.

Diğer yandan, tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin Türkçe dersi boyutunda [$F_{(2,195)}=1.85$; $p<0.05$]; konuşma-yazma boyutunda [$F_{(2,195)}=2.67$; $p<0.05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$F_{(2,195)}=2.31$; $p<0.05$] tutumlarının evde konuşulan dile göre farklılık göstermediği söylenebilir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Türkçe ve Türk Kültürü Derslerine Haftalık Katılım Süresine Göre İncelenmesi

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Türkçe ve Türk Kültürü Derslerine Haftalık Katılım Süresine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Katılım süresi	N	$\bar{X}$	SS	t	P
Genel	1 gün	140	3.77	.59	-1.68	.09
	2 gün	58	3.92	.57		
Türkçe Dersi	1 gün	140	3.46	.80	-1.99	.04
	2 gün	58	3.70	.79		
Konuşma-Yazma	1 gün	140	3.37	.79	-1.56	.12
	2 gün	58	3.57	.94		
Dinleme-Okuma	1 gün	140	3.52	.68	-2.12	.03
	2 gün	58	3.75	.75		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin Türkçe dersi boyutunda tutumlarının Türkçe ve Türk Kültürü derslerine haftalık katılım süresine göre farklılık gösterdiği söylenebilir [$t_{(196)}=-1.99$; $p<0.05$]. Ortalama değerler incelendiğinde derse haftalık katılım süresi 2 gün olan öğrencilerin Türkçe dersi tutumlarının katılım süresi 1 gün olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde araştırmaya katılan öğrencilerin dinleme-okuma boyutunda tutumlarının Türkçe ve Türk Kültürü derslerine haftalık katılım süresine göre farklılık gösterdiği söylenebilir [$t_{(196)}=-2.12$; $p<0.05$]. Ortalama değerler incelendiğinde derse haftalık katılım süresi 2 gün olan öğrencilerin dinleme-okuma tutumlarının katılım süresi 1 gün olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Diğer yandan araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$t_{(196)}=-1.68$; $p>0.05$] ve konuşma-yazma boyutunda [$t_{(196)}=-1.56$; $p>0.05$] tutumlarının Türkçe ve Türk Kültürü derslerine haftalık katılım süresine göre farklılık göstermediği söylenebilir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Türkiye'ye Gitme Sıklığına Göre İncelenmesi**Tablo 11:** Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Türkiye'ye Gitme Sıklığına Göre Karşılaştırılması

Boyut	Sıklık	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Genel	Her sene	97	3.78	.65	1.56	.21
	İki senede bir	77	3.80	.55		
	Üç senede bir	24	4.01	.45		
Türkçe Dersi	Her sene	97	3.48	.86	1.09	.34
	İki senede bir	77	3.52	.72		
	Üç senede bir	24	3.75	.82		
Konuşma-Yazma	Her sene	97	3.50	.86	2.03	.13
	İki senede bir	77	3.28	.84		
	Üç senede bir	24	3.58	.72		
Dinleme-Okuma	Her sene	97	3.62	.76	1.07	.35
	İki senede bir	77	3.50	.65		
	Üç senede bir	24	3.72	.66		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$F_{(2,195)}=1.56;p>.05$], Türkçe dersi boyutunda [$F_{(2,195)}=1.09;p>.05$]; konuşma-yazma boyutunda [$F_{(2,195)}=2.03;p>.05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$F_{(2,195)}=1.07;p>.05$] tutumlarının Türkiye'ye gitme sıklığına göre farklılık göstermediği söylenebilir.

Belçika'daki Türk Çocuklarının Türkçeye (Ana Dili) Yönelik Tutumlarının Türkiye'de Kalma Süresine Göre İncelenmesi**Tablo 12:** Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Türkçeye Yönelik Tutumlarının Türkiye'de Kalma Süresine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Süre	N	$\bar{X}$	SS	F	P
Genel	2 hafta	17	3.77	.44	.22	.88
	Yaklaşık 1 ay	55	3.77	.65		
	1 aydan fazla	55	3.85	.52		
	2 aya yakın	71	3.83	.63		
Türkçe Dersi	2 hafta	17	3.46	.79	.69	.59
	Yaklaşık 1 ay	55	3.50	.78		
	1 aydan fazla	55	3.44	.81		
	2 aya yakın	71	3.63	.82		
Konuşma-Yazma	2 hafta	17	3.66	.72	.49	.69
	Yaklaşık 1 ay	55	3.40	.77		
	1 aydan fazla	55	3.41	.81		
	2 aya yakın	71	3.40	.94		
Dinleme-Okuma	2 hafta	17	3.44	.58	1.94	.12
	Yaklaşık 1 ay	55	3.55	.69		
	1 aydan fazla	55	3.47	.55		
	2 aya yakın	71	3.74	.83		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin genel boyutta [$F_{(3,194)}=.22;p>.05$], Türkçe dersi boyutunda [$F_{(3,194)}=.69;p>.05$]; konuşma-yazma boyutunda [$F_{(3,194)}=.49;p>.05$] ve dinleme-okuma boyutunda [$F_{(3,194)}=1.94;p>.05$] tutumlarının Türkiye'de kalma süresine göre farklılık göstermediği söylenebilir.

Sonuç

Olumlu tutumlar, öğrenme faaliyetlerinde başarıyı elde etmemin önemli etkenlerindedir. Dolayısıyla yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarının olumlu yönde olması onların ana dillerini (Türkçeyi) öğrenmelerinde ve yaşatmalarında önemli bir yere sahiptir.

Araştırmaya katılan Belçika'daki Türk çocuklarının ana dillerine yönelik tutumlarının (hiç, az, orta, çok ve tam değer aralıklarından) genel, Türkçe dersi, anlama ve anlatma boyutlarının her birinde "çok" düzeyinde olduğu görülmüştür. Buradan araştırmaya katılan Belçika'daki Türk çocuklarının Türkçeyi sevdikleri, günlük yaşamda kullandıkları sonucunu ulaşılabilir. Belçika'daki Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarının olumlu olması ana dili eğitimi-öğretiminin etkili ve verimli olmasını sağlayacaktır.

Tutum, doğuştan değil yaşantı ve deneyimler sonucu oluşmaktadır. Tutumlar oluşurken veya değişirken aileden, çevreden, yazılı ve görsel malzemelerden (dergi, gazete, kitap, tv yayınları vb.) vs. etkilenir. Çalışmamız kapsamında araştırmaya katılan Belçika'daki Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarının cinsiyet, yaş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne mesleği, baba mesleği, Türkiye'de kalma süresi, Türkiye'ye gitme sıklığı değişkenlerinden etkilenmediği tespit edilmiştir. Diğer yandan araştırmaya katılan Belçika'daki Türk çocuklarının ana dillerine yönelik tutumlarında anne mesleğinin genel ve Türkçe dersi boyutunda; evde konuşulan dilin genel boyutta; Türkçe ve Türk kültürü derslerine haftalık katılımın Türkçe dersi ve anlama boyutunda etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yurt dışındaki Türk çocuklarının ana dillerine yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde anneler, Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretmenleri önemli rol oynamaktadır.

KAYNAKLAR

- Agheyisi, Rebecca, Fishman, Joshua. (1970). Language Attitude Studies: A Brief Survey of Methodological Approaches. *Anthropological Linguistics*, 12(5), 137-57.
- Akıncı, Mehmet Ali. (2007, 5-6 Mayıs). *Fransa'da Türkçe Ana Dili Eğitimi ve İki Dilli TÜRK Çocuklarının Dil Becerileri*. II. Avrupa Türk Dili Bilgi Şöleni, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/mehmet_ali_akinci_fransada_turkce_ana_dili_egitimi.pdf adresinden 27 Mayıs 2010 tarihinde alınmıştır.
- Belet, Şerife. (2009). İki Dilli Türk Öğrencilerin Ana Dili Türkçeyi Öğrenme Durumlarına İlişkin Öğrenci, Veli Ve Öğretmen Görüşleri (Fjell İlköğretim Okulu Örneği, Norveç). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 71-85.
- Bernat, Eva, Gvozdenko, Inna. (2005). Beliefs About Language Learning: Current Knowledge, Pedagogical Implications, And New Research Directions. *TESL EJ*, 9(1), 1-21.
- Chambers, Gary. N. (1999). *Motivating Language Learners*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cooper, Robert L., Fishman, Joshua. (1974). The Study of Language Attitudes. *Linguistics*. 12(136), 5-20.
- CRE (Centre de Relations Europeennes). (2001). *Belçika'da Türklerin 40 Yılı (1960-2000): Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler* (çev. S. Bilir). Brüksel: Centre de Relations Europeennes.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). (2007). *Yurt Dışındaki Vatandaşlara İlişkin Sayısal Bilgiler, 2005 Yılı Raporu*. Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara: Şen Matbaa.
- DİGM (2006). *Yurt Dışı Eğitim Personeli Rehberi*. Ankara: MEB Yay.
- Cross, David. (1988). Selection, Setting and Streaming in Language Teaching. *System*. 16 (1), 13-22.
- Fasold, Ralph W. (1984). *The Sociolinguistics of Society*. New York: Basil Blackwell Ltd.
- Gardner, Robert C. (1985) *Social Psychology and Second language Learning: The Role of Attitude and Motivation*. London: Edward Arnold.
- Gardner, Robert C., Lambert, Wallace E. (1959). Motivational Variables in Second-Language Acquisition. *Canadian Journal of Psychology* 13: 266-272.
- Gelekcı, Cahit. (2010). Belçika'da Yaşayan Türk Gençlerinin Kültürel Aktarım Sürecinde Ana Dillerini Öğrenme ve Kullanma Durumları. *Türkbilig*, 19, 117-136.
- Gelekcı, Cahit, Köse, Ali. (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gürel, H. (1986). *Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğrenme Başarısı İle Öğrencilerin Akademik Benlik Tasarımları ve Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Holmes, Janet. (1992). *An Introduction to Sociolinguistics*. London: Longman.
- Karasar, Niyazi. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar- İlkeler- Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Manço, Altay. (2002). Göçmen Türklerin Belçika Eğitim Sisteminde Yeri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1),61-68.

İsmet Cemiloğlu, Ülker Şen
Belçika'da Yaşayan Türk Çocuklarının Demografik Özelliklerine Göre Türkçeye Yönelik Tutumları
The Attitudes of Turkish Children Who Live in Belgium Towards Turkish in Terms of Demographical
Features

- MEB. (2009). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- Öztürk, Hüseyin. (2001). *Belçika'da ve Türkiye'de Zorunlu Eğitim*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Saracaloglu, Asuman S. (2000, Ocak). Öğretmen Adaylarının Yabancı Dile Yönelik Tutumları İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Bilim*. 25(115), 65-72.
- Starks, Donna; Paltridge, Brian. (1996). A Note on Using Sociolinguistic Methods to Study non-Native Attitudes Towards English. *World Englishes*, 15 2, 217-224.
- Wets, Johan. (2006). The Turkish Community in Austria and Belgium: the Challenge of Integration. *Turkish Studies*. 7(1), 85 -100.
- Yashima, Tomoko. (2002). Willingness to Communicate in Second Language: The Japanese EFL Context. *The Modern Language Journal*. 86, 54-66.